

Lucija Šarčević
(Universität des Saarlandes)

Hrvatski jezik u SR Njemačkoj – stanje i perspektive

Potaknuta prijedlogom prof. Malkice Dugeč, najpoznatije hrvatske domoljubne pjesnikinje u SR Njemačkoj, odlučih napraviti mali osvrt o stanju i perspektivama hrvatskoga jezika na temelju saznanja i iskustva desetogodišnjega nastavnog rada, ponajprije kao učiteljice Hrvatske dopunske nastave pokrajine Saarland, zatim kao voditeljice tečajeva hrvatskoga jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Saarland u Saarbrückenu te kao lektorice hrvatskoga, srpskog, bosanskog jezika na Otto Friedrich Sveučilištu Bamberg u Bambergu. Prije pet godina 06.prosinca, Školske novine, Hrvatski tjednik za odgoj i obrazovanje, pod uredništvom Marijana Šimega, objavio je članak „Hrvatski i Hrvatima strani jezik“, preradu moga izlaganja „Učenje hrvatskoga kao drugoga i stranog jezika u inozemstvu“ (Njemačka) za Prvi znanstveni skup – Hrvatski kao drugi i strani jezik (2005.) u organizaciji Hrvatskog filološkog društva i Odjela za kulturu hrvatskoga jezika. Retrospektivnim pogledom na petogodišnji vremenski rascijep može se utvrditi da se situacija s hrvatskim jezikom u nekim sferama pogoršala, a u drugima su učinjeni pomaci prema poboljšanju ili spašavanju pogoršanog. Ponajprije, status hrvatskoga jezika na njemačkim visokoškolskim ustanovama je vrlo poljuljan s obzirom na činjenicu da su se u proteklo vrijeme zatvorile brojne slavističke katedre, tako da je nerijetko lektorat za hrvatski jezik zamijenio „Lehrauftrag“, honorarni nastavni rad koji obuhvaća maksimalnih šest nastavnih sati tjedno. Uglavnom je iskorijenjen naziv predmeta „srpskohrvatski“ zahvaljujući političkom priznanju neovisnosti hrvatske države 25. lipnja 1991. godine i međunarodnom priznanju 15. siječnja 1992., čime je Hrvatska zadobila pravo na neovisan status svoga službenoga jezika i izvan svojih granica. Detaljnije glede teme „srpskohrvatski“ uputila bih na dvije vrlo vrijedne publikacije i to pregledni članak dr. Marija Grčevića: „O hrvatskome jeziku i kroatistici u suvremenoj njemačkoj slavistici, Prilog diskusiji o ustroju njemačke slavistike“ (Filologija, br. 35 , Zagreb, 2000., str. 65.-83.) te na - nedavni hrvatski prijevod knjige „Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus, 1999., Ulm/Donau, Gerhard Hess Verlag, poznatoga njemačkog slavista i kroatista prof. dr. Leopolda Auburgera.

Od 90.-ih do danas, spomenuti umjetno-stvoreni naziv „srpskohrvatski“ postupno je ustupao mjesto različitim dvočlanim, odnosno tročlanim nazivima u nekoliko kombinacija, u kojima su predmeti hrvatski, srpski i bosanski formalno razdijeljeni različitim razgodcima: crticom (-), kosom crtom (/) ili veznikom (i). Tako se na njemačkim visokim učilištima prema kriteriju učestalosti naziva predmeta moglo susresti 10 različitih kombinacija:

Serbokroatisch, Kroatisch-Serbisch, Serbisch/Kroatisch, Kroatisch und Serbisch, Bosnisch-Kroatisch-Serbisch, Bosnisch/Kroatisch/Serbisch, Bosnisch,Kroatisch,Serbisch, Kroatisch/Serbisch/Bosnisch, Kroatisch,Bosnisch,Serbisch, Serbisch/Kroatisch/Bosnisch dok je u novije vrijeme najpristupiji naziv Bosnisch-Serbisch-Kroatisch, poznat kraticom „B-K-S“ kao „najsretnije“ rješenje, kojega su, istini za volju, uvjetovali društveni, ideološki, politički i ponajviše praktični razlozi. U svezi sa zadnjim svakako treba spomenuti činjenicu da je studij slavistike, pa prema tome i kroatistike kao središnji ili sporedni dio studija u okviru nje, dosta izgubio na atraktivnosti pod utjecajem društveno poželjnijih „isplativijih“ studija i studijskih grupa dok je jezik dobio na prezentnosti uglavnom u području stjecanja govorne prakse „sprachpraxis“, što znači da se, uz malobrojne slaviste, studenti različitih studija, primjerice društvenih ili političkih znanosti, rado odlučuju za učenje jednoga od triju jezika u sklopu tečaja ciljem osposobljavanja u praktičnoj govornoj primjeni. Unatoč tomu, broj ukupnih polaznika ostaje skroman. Da se tri jezika nude u sklopu jednoga predmeta pronalazi najveće opravdanje u svrsi prikupljanja dovoljnoga broja polaznika, o čijim obveznim studijskim participacijama ovisi hoće li se uopće održavati sama nastava. Zemlja podrijetla lektora/nastavnika određuje koji će se od dvaju, odnosno triju jezika predavati. Program nastave i materiju pripremaju predavači u skladu s potrebama i predznanjem polaznika, pa u svezi s tim na različitim sveučilištima se predaje različito gradivo. Navedeni praktični razlozi uvjetuju opstanak hrvatskoga jezika u dvočlanoj, odnosno tročlanoj skupini. Rezultat je stjecanje znanja na jednom jeziku (jeziku zemlje nastavnika/lektora) i to podučavanjem i učenjem preostalog/ih jezika komparativnom metodom odabirom reprezentativnih književnih tekstova na kojima se obrađuju gramatički sadržaji na temelju korelacijsko-integracijske metode polazeći od promatranja svakoga zasebnog književnog jezika kao samosvojnog u vlastitom jezičnom, povijesnom, zemljopisnom i kulturnom okviru. Dok je organizacija, izvođenje i financiranje nastave na njemačkim visokim učilištima u nadležnosti zemlje domaćina, Hrvatska dopunska nastava je u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske koje odabire i šalje učitelje na rad s djecom hrvatskih građana najprije na dvije s mogućnošću produžetka radnoga ugovora na sljedeće dvije godne. Prema posljednjim podacima, (Vjesnik, online, 10. lipnja 2010., <http://www.vjesnik.hr/html/2010/06/11/Clanak.asp?r=tem&c=1> razgovor s prof. Milanom Bošnjakom, višim stručnim savjetnikom u Upravi za međunarodnu suradnju i europske integracije Ministarstva obrazovanja), najveći broj učenika hrvatski jezik uči upravo u Njemačkoj. Prema aktualnoj situaciji, nastavu pohađa oko 3300 učenika koje podučava 45 učitelja. U četiri savezne zemlje nastava je u nadležnosti Ministarstva znanosti obrazovanja i športa i to u Baden-Württembergu, Berlinu, Hamburgu i Saarlandu, dio je u preuzimanju u nadležnost Ministarstva (Bavarska), a u nekim dijelovima hrvatska nastava je

integrirana u njemački obrazovni sustav i to Nordrhein-Westfallanu, Rheinlad-Pfalzu i Hessenu, što će još potrajati do odlaska uposlenih učitelja u mirovinu kada će njemačka strana predati hrvatskoj organizaciju i financiranje Hrvatske nastave.

Kada govorimo o pozitivnim pomacima na području Hrvatske dopunske nastave, svakako treba istaknuti otvaranje Kulturnog centra Hrvatske dopunske nastave u Stuttgartu dok osnivanje Društva njemačkih kroatista u Berlinu predstavlja izuzetno vrijedan doprinos na području sveučilišne nastave hrvatskoga jezika. Recimo nešto поблише o svakom pojedinačnom!

Kulturni centar Hrvatske dopunske nastave otvoren je 23. studenog 2009. godine u stuttgartskoj četvrti Bad Cannstatt, Mercedesstr. 3, kao središnje mjesto okupljanja nastavnika, učenika, roditelja te za održavanje kulturnih događaja, priredaba, sastanaka, ali i mjesto na kojemu će biti pohranjeni dokumenti Hrvatske nastave s velikom knjižnicom i čitaonicom. MZOŠ je uspostavom i financiranjem Centra potvrdilo pridavanje velike važnosti obrazovanju djece hrvatskih građana koji privremeno ili trajno borave na području SR Njemačke, a odabir smještaja u Baden-Württembergu, opravdanje pronalazi u činjenici da je upravo u toj pokrajini najveće središte Hrvatske nastave u svijetu, gdje djeluje jedan od najvećih konzulata Republike Hrvatske.

Društvo njemačkih kroatista nastalo je na II. Savjetovanju njemačkih kroatista 2006. godine na prijedlog tadanje veleposlanice Republike Hrvatske dr. Vesne Cvjetković Kurelec, koja je zajedničkom organizacijskom suradnjom s matičnim Ministarstvom vanjskih poslova i Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa RH, počevši od 2005. godine kontinuirano organizirala ukupno tri jednogodišnja Savjetovanja. Njezinim odlaskom na novu službu u Grčku, od 2007. godine djeluje Njemačko društvo za kroatistiku, koje ima svoju pravnu utemeljenost - statut, izabrano vodstvo i registraciju kod nadležnog njemačkog pravosudnog tijela. Predsjednica Društva je prof. dr. Elisabeth von Erdmann, voditeljica Katedre za Slavenske književnosti Sveučilišta u Bambergu, a zamjenica predsjednice dr. Alida Bremer, književna prevoditeljica iz Münstera. Na temelju statuta ciljevi Društva su sljedeći: uspostavljanje i razvijanje međusobne komunikacije njemačkih kroatista, razmjena znanja i iskustava, promicanje studiranja i proučavanja hrvatskog jezika, književnosti i kulture te poboljšavanje kvalitete nastave i znanstvenog rada u području hrvatskog jezika, književnosti i kulture na njemačkim sveučilištima. Sve поблише obavijesti dostupne su na internet stranici Društva: www.kroatistik.de. Na jednogodišnjim sastancima Društva, obrađuju se različite teme s područja hrvatskoga jezika, književnosti, kulture, turizma, ali i hrvatske kuhinje što je bio slučaj s posljednjim sastankom, čiji je drugi radni dio obuhvatila tema „Essen und Essenskultur in Kroatien“, koja je na jedan osobit način povezala kulturu jela i umjetnost kuhanja s književnošću i jezikom.

Uzevši općenito, navedeni pomaci pridonose cilju da hrvatski jezik i književnost, hrvatska kultura i civilizacija postanu prepoznatljivim simbolom u EU „ujedinjenoj u raznolikosti“. Status hrvatskoga jezika u Domovini je nacionalno zajamčen. Međutim, potrebno je istražiti mogućnosti i još puno činiti da bi se postiglo isto u izvannacionalnim okvirima. Stoga se nadaže kao najvažniji zadatak Republike Hrvatske, MZOŠ-a, Hrvatske

matice iseljenika, Odjela kroatistike Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Agencije za osposobljavanje učitelja te učitelja kao pojedinaca očuvanje hrvatskoga jezika u Njemačkoj i općenito u iseljeništvu, jer jezik je naš identitet. Bez jezika nema ni naše opstojnosti. Hrvatske zajednice diljem svijeta, pa tako i u Njemačkoj, od davnina su se zalagale i borile za očuvanje hrvatskoga jezika. Prepoznale su važnost jezika za buduće naraštaje. One i dalje nastavljaju utrtim stazama unatoč tomu što se susreću s brojnim poteškoćama zbog nerijetkog izostanka bilo kakvog poticaja i pomoći iz Domovine. Primjerice, bilo bi svrsishodno istražiti mogućnosti umreživanja hrvatskih kulturnih institucija i projekata razmjene studenata. Postojeća Zagrebačka slavistička škola sa svojim tradicionalnim održavanjem u Dubrovniku jest izvrstan primjer, no u njezinu radu svake godine sudjeluje samo po jedan natječajem odabrani student određenog sveučilišta.

Teško prihvatljiva, ali nažalost istinita činjenica jest da se zbog financijske krize u Hrvatskoj vršila redukcija radnih mjesta koja su bila kamenom temeljcem za daljnji rast i razvoj hrvatskoga jezika, njegov boljitak te promicanje hrvatskoga jezika, kulture, civilizacije i baštine na prostorima SR Njemačke upravo u najvažnijim trenutcima pripreme za ulazak R Hrvatske u Europsku uniju. Konkretno, riječ je o prošlogodišnjem zatvaranju Odjela kulture na Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Berlinu, zatim istoga na Generalnom konzulatu u Stuttgartu. Ta štednja uzrokuje dalekosežne štetne posljedice koje stvaraju preduvjete da djeca hrvatskih građana, koja završetkom redovnoga njemačkog školovanja i pohađanja Hrvatske dopunske nastave-Domovine u malom, nakon dosega punoljetnosti i završetkom školovanja nemaju nikakve kulturne ponude i budu uskraćena nečim što je njihovim roditeljima bilo ne samo osigurano, nego samo po sebi razumljivo te da su u najgorem slučaju „osuđeni“ raditi kao „gastarbajteri“ na „baušteli“. Postavlja se neminovno pitanje - tko će preuzeti odgovornost ako se tako zbude?

Nadom i vjerom da će odgovorni prepoznati problematiku i poduzeti odgovarajuće korake u njezinu rješavanju za sretniju budućnost hrvatskih građana, njihove djece, jezika i kulture u SR Njemačkoj, sjetimo se riječi Viktora Cara Emina izrečenih davne 1914. godine:

„Umrije li jezik, umro je i narod, zato i nastojimo da ovaj naš lijepi materinji hrvatski jezik živi s nama, u nama i za nama, jer s njime ćemo živjeti i mi, naš narod, naše ime, naša zemlja, naš spomen, a živjeti je lijepo.“

U Saarbrückenu, 21.07.2010.